

ПРО КОРЕЛЯЦІЮ ТЕРМІНІВ
«ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ» ТА «ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ»
У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

О. М. Беляєва

Свідоме застосування дидактичних законів, закономірностей та принципів, котрі виступають теоретичним підґрунтям модернізації, трансформації й комплексного оновлення процесів, що відбуваються у освітньому просторі, уможлиблюється шляхом технологізації навчальної діяльності, *id est*, шляхом реалізації послідовних дій, спрямованих на встановлення причинно-наслідкових зв'язків у діяльності викладача та діяльності студента, а також наукового аналізу факторів, що сприяють ефективності усього освітнього процесу, забезпечуючи його прогнозований результат.

З огляду на те, що у сучасному науковому дискурсі широко функціонують терміни “педагогічна технологія” (ПТ) і “технологія навчання”, зміст термінованих понять потребує уточнення.

Згідно визначення О. Степанова та М. Фіцули, ПТ — це сукупність психолого-педагогічних настанов, які визначають спеціальний підхід у сукупності з поєднанням форм, методів, способів, прийомів, виховних засобів. Відтак, основні завдання ПТ спрямовані на досягнення глибини й міцності знань, удосконалення умінь і навичок у різних галузях діяльності, формування як здатності до засвоєння та використання у навчально-пізнавальній діяльності технологічних схем, графіків, карт, алгоритмів, так і конструювання власних, формування та закріплення соціально та професійно ціннісних форм поведінки, вмінь самостійного планування, алгоритмізації, стандартизації освітньої діяльності, розвиток технологічного мислення.

Не протирічить такому погляду й думка, що специфіка ПТ виявляється у зв'язку зі свідомістю людини, а також наявності виховного компонента (звідси їх вірогідний характер) й у необхідності урахування філософського,

психологічного, медичного та екологічного аспектів проблеми (А. Волкова, Л. Дімітрова). *Id est*, ПТ відображує тактику реалізації освітніх технологій і будується на знаннях закономірностей функціонування системи **“педагог — середовище — той, хто навчається”** у певних умовах навчання.

Технологія у сфері освіти s. ПТ також розглядається як доведена до досконалості методика, у якій за рахунок використання особливої комбінації засобів, методів і форм навчання та виховання нівелюються індивідуальні психофізіологічні особливості, що стоять на заваді гарантованого результату (К. Устеміров, Н. Шаметов, І. Васильєв). Терміном “особлива комбінація” позначається система діяльності з усіма властивими їй якостями: постійною орієнтованістю на досягнення цілі, високою перешкодозахищеністю etc. Alias, ПТ — це навчально-виховна діяльність, котра дає гарантований результат, незалежно від особистісних якостей агентів навчання і виховання.

Згідно концепції В. Безпалько технологічність навчально-виховного процесу (НВП) досягається шляхом: попереднього проектування не лише діяльності викладача, але й особи, що навчається, s. шляхом визначення структури та змісту навчально-педагогічної діяльності; цілепокладання — діагностичної (конкретної) постановки цілей та об’єктивного контролю за їхньою реалізацією; дотримання структурної та змістовної цілісності, котра, будучи покликаною унеможливити заміну одних елементів педагогічної системи (e.g., цілей) без перебудови інших (e.g., його змісту), дозволяє уникнути будь-яких деформацій педагогічної системи.

За О. Колеченко, ПТ — це сукупність операцій з формування та контролю знань, умінь, навичок і відношень відповідно до поставлених цілей. При цьому цілі повинні бути конкретними та піддаватися вимірюванню, операції — відтворюваними. Відтворюваність передбачає високу вірогідність реалізації технології, *id est*, інші педагоги можуть оволодіти цим набором операцій та успішно їх використовувати. Крім того, операції мають бути завершеними по відношенню до цілей. Нарешті, суб’єктивізм педагога повинен бути зведений *ad minimum*.

На думку автора, функціональна складова у структурі ПТ поєднує наступні компоненти: **гностичний** — пізнання педагогом цілей навчання та виховання, змісту предмету викладання, оволодіння набором операцій, які дозволять аналізувати ефективність власної діяльності; **проектувальний** — окреслення подальших цілей (перспектив), операцій, засобів реалізації НВП; **конструктивний** — набір операцій для підготовки конкретного заняття; **комунікативний** — набір операцій вербальної та невербальної взаємодії з особами, що навчаються; **організаційний** — набір операцій з підготовки та проведення заняття.

Усвідомлюючи, що ПТ не є моноутвором, О. Колеченко запропоновано класифікацію ПТ, подану ві.: технології навчання (ТН), технології виховання, технології діагностики, технології розвитку.

ТН, поєднуючи технології викладання та технології учіння, являють собою набір операцій з формування знань, умінь і навичок. Беручи до уваги, що у процесі формування предметних умінь неодмінно відбувається приріст психічних умінь, без яких перші не можуть бути сформовані, з ТН щонайтісніше пов'язані саме технології розвитку.

Слід також зазначити, що у науковому дискурсі категорія ТН іноді фактично ототожнюється з категорією “методика навчання” (І. Бім, Г. Китайгородська). Ускладнює розуміння змісту й полісемічність терміна ТН, яким позначають не лише систему прийомів і способів діяльності, котрі забезпечують отримання гарантованого якісного та кількісного кінцевого результату цієї діяльності, але й наукову дисципліну, що розробляє й вдосконалює ці прийоми і способи (К. Устеміров et alii).

За В. Старостою, ТН повинна відповідати наступним вимогам: **пріоритетність** — відповідність ТН теоріям трактування сутності НВП; **системність**, під якою розуміється визначення мети і планування результатів навчання та прогнозування тенденцій найближчого розвитку осіб, що навчаються, а також залежність умов застосування структурних елементів системи — засобів педагогічного моніторингу, моделей, прийомів, форм —

від поточних результатів; **відкритість** — взаємодія з іншими системами; **спрямованість** — чітка орієнтація на певний бік навчальної діяльності з метою встановлення та корекції впливу ТН на результат навчання; **динамічність** — здатність до оновлення та саморозвитку відповідно до змін не лише у мікросистемі (конкретній навчальній ситуації), але й макросистемі (суспільстві); **стабільність**, яка досягається за допомогою певних методів, прийомів і форм діяльності, що дають можливість стійко та ефективно функціонувати в різних навчальних ситуаціях.

В. Староста зазначає, що технологізація навчання гарантує позитивний результат внаслідок виділення чіткої мети, засобів її досягнення, правил й послідовності застосування засобів навчання. На думку автора, запропонована ТН є ПТ, котра містить три основні складові — мотиваційно-змістову, процесуальну (операційну), управлінську, що тісно взаємодіють на кожному етапі учіння *ibid*.

На наш погляд, внутрішня суперечливість концепції В. Старости полягає у тому, що недостатньо чітко розмежування змісту понять “навчання” та “учіння”, призводить до нівелювання різниці між категоріями ПТ і ТН. При цьому також не береться до уваги факт, що процес навчання – це невід’ємна складова педагогічного процесу.

Ю. Машбіц вважає, що технологізація навчання пов’язана, насамперед, з прескриптивним напрямом у дидактиці. Вчений наголошує, що у практичній роботі викладач не може безпосередньо застосовувати психолого-педагогічні знання, а тому він завжди застосовує їх опосередковано. Для цього, по-перше, ці знання повинні бути синтезовані та об’єднані навколо певної практичної проблеми, а, по-друге, вони повинні бути “перекладені” на мову практичних дій та ситуацій, стати засобом вирішення реальних практичних завдань. Отже, ТН — це система матеріальних й ідеальних (знання) засобів, котрі використовуються у навчанні, та способи функціонування цієї системи. На думку вченого, оскільки йдеться не лише про систему, але й про способи її функціонування, з повним правом можна говорити про

множинність ТН, котрі розрізняються між собою.

Розглядаючи ТН як проміжну ланку, що поєднує теорію та практику, дослідник диференціює три способи с. три рівні співвіднесення теорії та технології. На першому рівні теоретичні знання переводяться у інструментарій для побудови процесу навчання. Цей спосіб слід розглядати як вихідний, адже саме йому ТН завдячує своїм виникненням, тому, що ні загально психологічні, ні психолого-педагогічні наукові знання не можуть бути безпосередньо перенесені у площину практичної діяльності.

Другий спосіб передбачає опис навчання на рівні технології. При цьому прескриптивні рекомендації та вказівки, що використовуються у цьому описі суттєво відрізняються від теоретичних рекомендацій. Так, якщо на рівні теорії достатньо описати метод навчання, на рівні технології необхідно розкрити усі його компоненти. Alias, сутність другого способу — у описі теорії та власне ТН.

Нарешті, на третьому рівні відбувається деталізація навчання. Втім, визначальна особливість цього способу в тому, що будь-який опис навчання на рівні технології завжди є розширенням одних знань за рахунок інших, набутих на практиці викладання. Відтак, сутність третього способу — у наповненні теоретичних принципів технологічними та їх доповненні емпіричним змістом. Саме цей “додаток”, на думку вченого, є обов’язковим для ТН, і саме завдяки йому технологічний опис навчального процесу багатший і змістовніший, ніж на теоретичному рівні.

Розуміючи ТН як шлях засвоєння конкретного навчального матеріалу в межах предмета, теми, питання, ми обстоюємо думку, що у НВП традиційні ТН (пояснювально-ілюстративна, проблемна, програмована, диференційована) повинні органічно поєднуватися з новими (особистісно-орієнтованою, розвивальною, технологією формування творчої особистості, інформаційними технологіями, і не лише комп’ютерними!).

Таким чином, до технологічних процесів відносяться процеси програмування, проектування, конструювання, прогнозування, моделювання,

мета яких — удосконалення й оновлення освітнього простору. Будучи генетично взаємопов'язаними та взаємообумовленими, поняття “технологія навчання” та “педагогічна технологія” повинні чітко диференціюватися у науковому дискурсі, оскільки *ut supra*, зміст останнього є ширшим, власне, як і як сфера його функціонування. При цьому в межах однієї психолого-педагогічної теорії розробляються та застосовуються різні технології навчання, спрямовані на досягнення на практиці попередньо спроектованого, науково обґрунтованого результату навчально-виховного процесу.